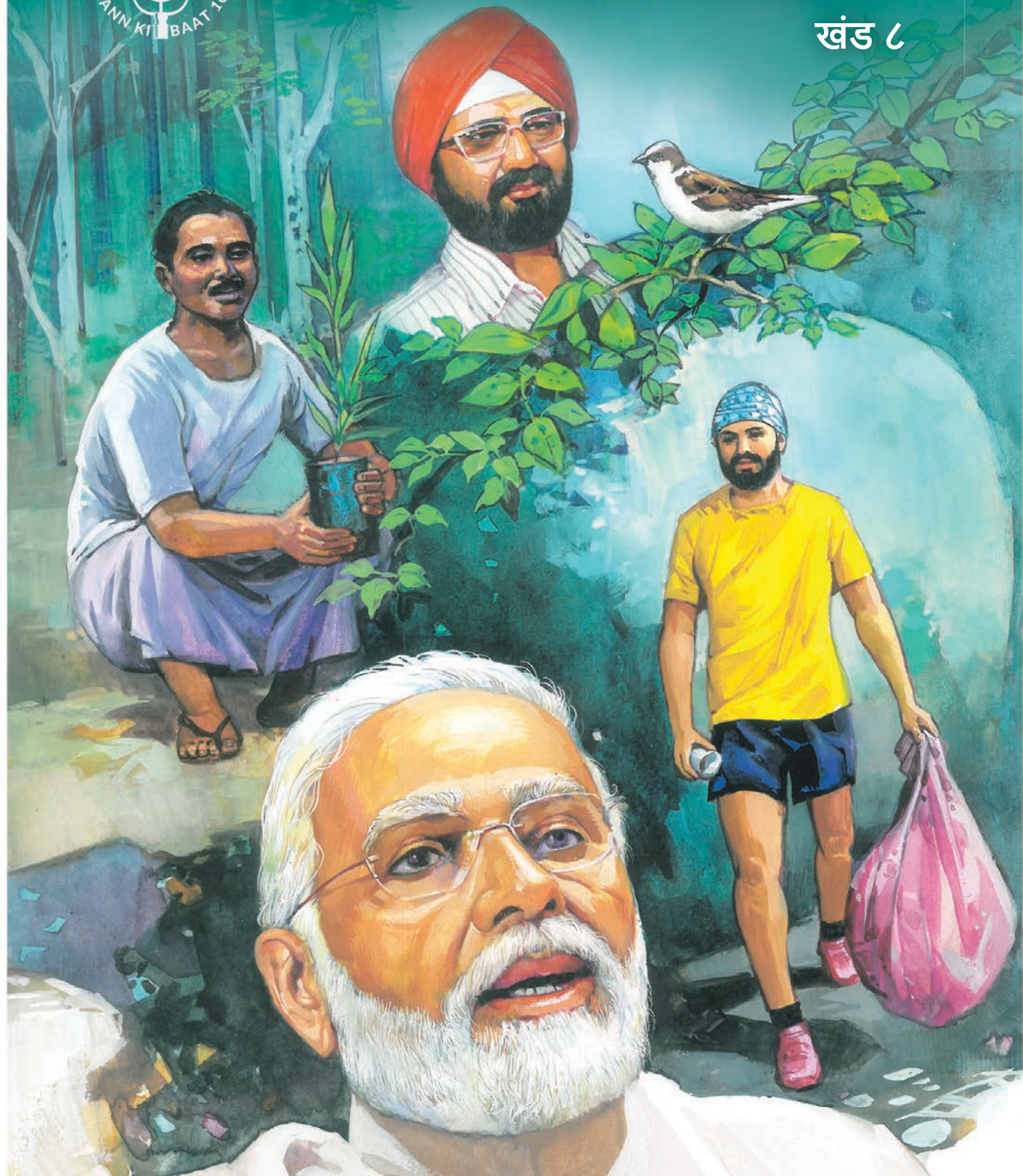

मन की बात

खंड ८

MANN KI BAAT

VOL.8

Authors

Sarda Mohan and Tanushree Banerji

Illustrations and Cover Art

Dilip Kadam

Assistant Artist

Ravindra Mokate

Production

Amar Chitra Katha

Colourists

Prakash Sivan, Prajeesh V. P. and Periasamy Samikannu

Flat Colourists

Vineesh S. Sreedharan and Srinath Malolan M.

Layout Artist

Akshay Khadilkar

Published by

Amar Chitra Katha Pvt. Ltd

MARATHI

ISBN – 978-93-6127-626-2

Amar Chitra Katha Pvt. Ltd, January 2024

© Ministry of Culture, Govt of India, January 2024

All rights reserved. This book is sold subject to the condition that the publication may not be reproduced, stored in a retrieval system (including but not limited to computers, disks, external drives, electronic or digital devices, e-readers, websites), or transmitted in any form or by any means (including but not limited to cyclostyling, photocopying, docutech or other reprographic reproductions, mechanical, recording, electronic, digital versions) without the prior written permission of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

You can now get ACK stories as part of your classroom with **ACK Learn**, a unique learning platform that brings these stories to your school with a range of workshops. Find out more at www.acklearn.com or write to us at acklearn@ack-media.com.

माझ्या प्रिय मुलांनो, भारत हा विविधतेने नटलेला देश आहे, असे म्हटले जाते. हे खरे आहे. आपण वेगवेगळ्या भाषा आणि संस्कृती असलेल्या लोकांनी बनलेले आहोत, परंतु आपण एकमेकांशी जोडलेले देखील आहोत. मूल्ये, आपले विचार आणि आपली वृत्ती ही आपल्या सर्वांना जोडणारी गोष्ट आहे.

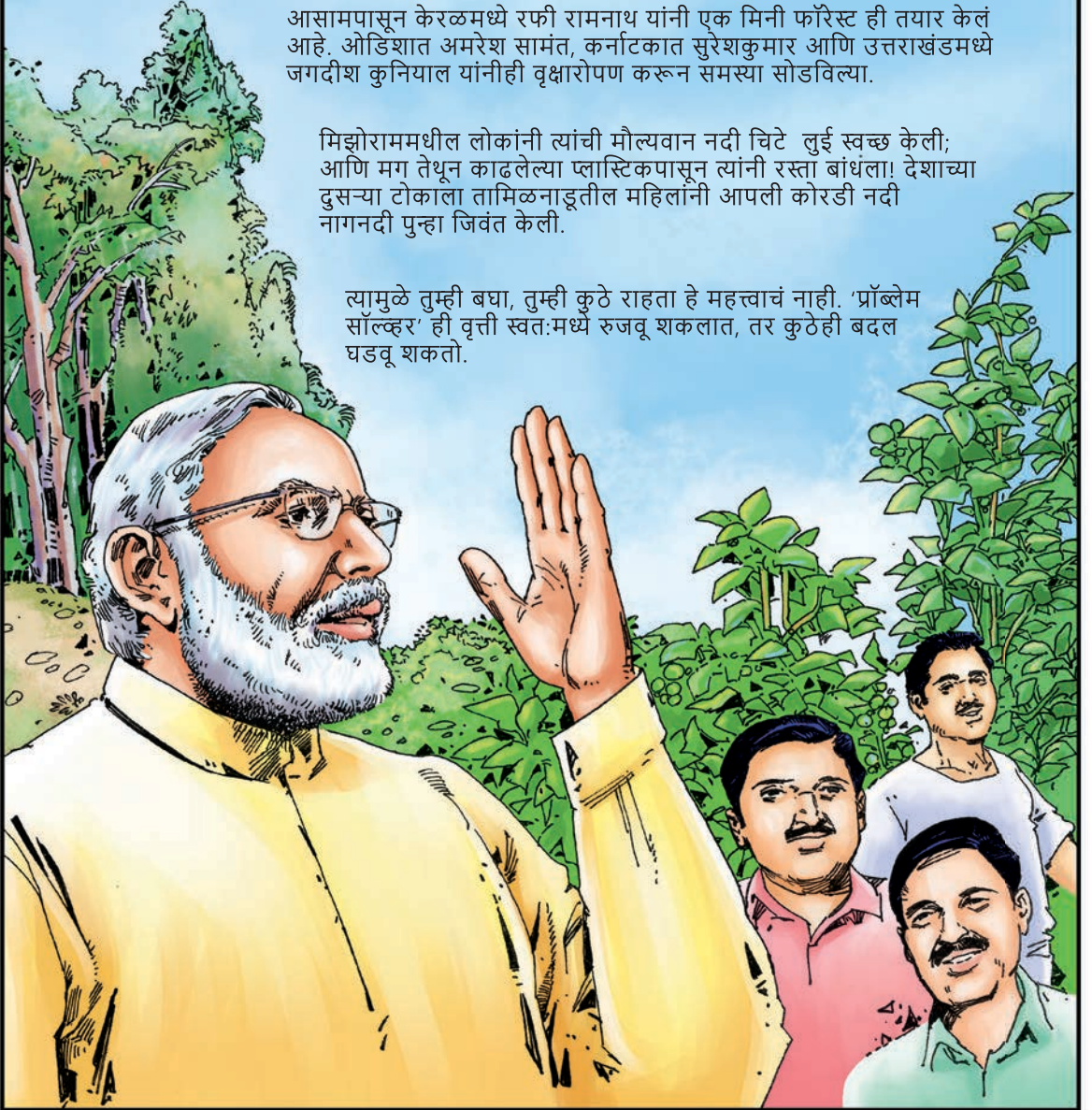
नैसर्गिक साधनसंपत्ती सर्वत्र दुर्मिळ होत चालली आहे, हे तुम्हा सर्वांना माहित आहे. जंगले कमी होत आहेत आणि पाण्याचे स्त्रोत कोरडे पडत आहेत. पण आपल्या देशात असे लोक आहेत, ज्यांची 'प्रॉब्लेम सॉल्वर' वृत्ती आहे. त्यांनी समस्या पाहिली आहे, उपाययोजनांचा विचार केला आहे आणि मग ती अंमलात आणण्यासाठी सर्वतोपरी प्रयत्न केले आहेत. असे करून त्यांनी स्वतःचे, इतरांचे जीवन आणि पक्षी आणि प्राण्यांचे जीवनही सुधारले आहे.

आसाममधील जाधव पायेंग यांच्याबद्दल सांगताना मला अभिमान वाटतो, ज्यांनी स्वतःहून जंगल तयार केले. एक असे जंगल जिथे आज वाघ आणि गेंडयांनी आपली घरे बनवली आहेत.

आसामपासून केरळमध्ये रफी रामनाथ यांनी एक मिनी फॉरेस्ट ही तयार केली आहे. ओडिशात अमरेश सामंत, कर्नाटकात सुरेशकुमार आणि उत्तराखंडमध्ये जगदीश कुनियाल यांनीही वृक्षारोपण करून समस्या सोडविल्या.

मिझोराममधील लोकांनी त्यांची मौल्यवान नदी चिटे लुई स्वच्छ केली; आणि मग तेथून काढलेल्या प्लास्टिकपासून त्यांनी रस्ता बांधला! देशाच्या दुसऱ्या टोकाला तामिळनाडूतील महिलांनी आपली कोरडी नदी नागनदी पुन्हा जिवंत केली.

त्यामुळे तुम्ही बघा, तुम्ही कुठे राहता हे महत्वाचं नाही. 'प्रॉब्लेम सॉल्वर' ही वृत्ती स्वतःमध्ये रुजवू शकलात, तर कुठेही बदल घडवू शकतो.

कंटेंट

1	अमरेश सामंत	3
2	इंद्रपाल सिंग बत्रा	6
3	जादव पायेंग	9
4	जगदीशचंद्र कुनीयाल	12
5	रफी रामनाथ	15
6	रिपू दमण बेवली	18
7	नागनदी	21
8	सांगे शेरपा	23
9	चिटे लुई बचाव अभियान	26
10	सुरेश कुमार	28
11	तुलसी राम यादव	31

अमरेश सामंत

पर्यावरणप्रेमीसोबत
विद्यार्थी हवामान
बदलावर विशेष
क्लास घेत होते.

सर, तुम्ही
स्वतःच जंगल निर्माण
केले आहे हे खरे
आहे का?

अजून नाही, पण मी
इतर काही लोकांसोबत यावर
काम करत आहे.

पण
का सर?
शेतीसारखी ही
गोष्ट नाही. त्यातून
आपल्याला काहीच
अन्न मिळत
नाही.

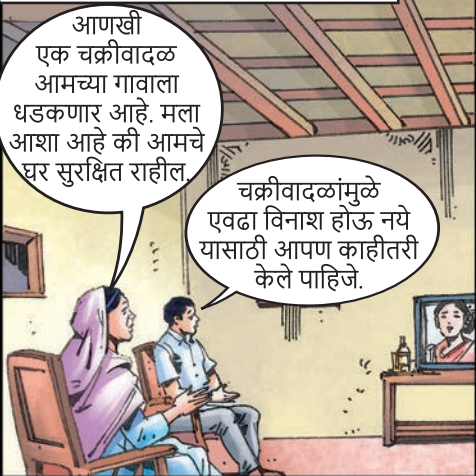
जंगल निर्मितीचे अनेक फायदे
आहेत. यामुळे प्रदूषण आणि हवामान
बदलाशी लढण्यास मदत होते. हे
हवा स्वच्छ करण्यास, परिसंस्था
पुनर्संचयित करण्यास आणि
आजूबाजूचे अतिवारे आणि पुरापासून
संरक्षण करण्यास मदत करते.

वाढत्या प्रदूषणामुळे
वृक्षारोपण ही काळाची गरज
आहे. सुदैवाने जंगल तयार
करण्याचे काम करणारे लोक
आहेत. असाच एक माणूस म्हणजे
ओडिशाचा अमरेश सामंत.

मी तुम्हाला त्याची
गोष्ट सांगतो.

अमरेश सामंत ओडिशाच्या किनारी
भागातील बिलवली नावाच्या गावात वाढले.

आणखी
एक चक्रीवादळ
आमच्या गावाला
धडकणार आहे. मला
आशा आहे की आमचे
घर सुरक्षित राहील.

चक्रीवादळांमुळे
एवढा विनाश होऊ नये
यासाठी आपण काहीतरी
केले पाहिजे.

अमरेश इलेक्ट्रिकल इंजिनिअर होता, पण नैसर्गिक आपत्ती
टाळण्याचा विचार नेहमीच त्याच्या मनात असायचा.

नदीकाठी झाडे
लावल्यास चक्रीवादळांचा
प्रभाव कमी होण्यास
मदत होईल असे मी
वाचले आहे. तू मला
मदत करशील का?

नक्कीच
आपण मित्र यात
सामील होऊया.

अमरेशने काही स्वयंसेवकांसोबत मिळून १९९५ मध्ये नदीपात्रालगत झाडांच्या रांगा लावण्यास सुरुवात केली.

पण जेव्हा ओडिशात चक्रीवादळ धडकलं -

यावर तोडगा शोधण्यात अमरेशने बरीच वर्षे घालवली. २०१५ मध्ये -

अमरेश आणि त्यांच्या टीमने गावकऱ्यांना काही जमीन देण्यास सांगण्यास सुरुवात केली.

*ग्रामीण जंगल

ग्रामस्थांची समजूत काढण्यासाठी अमरेश यांनी गावोगावी पर्यावरण जागृती शिबिरे घेण्याचे ठरविले.

चक्रीवादळांचा आणि पुराचा प्रभाव झाडांमुळे कमी होईल.

यामुळे प्रदूषणाशी लढा देण्यास आणि स्वच्छ जागा तयार होण्यास मदत होईल.

अमरेशने अशा अनेक जनजागृती मोहिमा राबविल्या आणि हळूहळू गावकऱ्यांची मानसिकता बदलू लागली. एक दिवस -

वृक्षलागवडीसाठी आम्ही तुम्हाला दोन एकर जमीन देण्यास तयार आहोत.

धन्यवाद, सरपंच* श्रीमन^.

अमरेश आणि त्यांच्या स्वयंसेवकांच्या टीमने गावात देशी झाडे लावायला सुरुवात केली.

गावातील प्रत्येक क्लस्टरमध्ये ५०० ते १००० झाडे असावीत.

थोड्याच वेळात आणखी स्वयंसेवक त्यात सामील झाले आणि आणखी गावांनी वृक्षारोपण मोहिमेसाठी जमीन देऊ केली.

२०१६ मध्ये अमरेश यांनी वीज पडून होणाऱ्या विनाशावर उपाय शोधण्याचे ठरविले.

उंच पामची झाडे लावूया, ज्यामुळे विजेमुळे होणारा परिणाम कमी होईल.

त्यांनी लावलेल्या पामच्या झाडांचा इच्छित परिणाम झाला.

अमरेश आणि त्यांच्या १०० हून अधिक स्वयंसेवकांच्या टीमने आतापर्यंत ओडिशातील २० गावांमध्ये एक लाखहून अधिक झाडे लावली आहेत.

मायक्रोफॉरेस्ट पक्षांचे आश्रयस्थान बनविण्यासाठी आम्ही बर्डहाऊस आणि मातीची भांडीदेखील ठेवली आहेत.

अमरेश यांच्या कार्याचे ओडिशाचे मुख्यमंत्री नवीन पटनायक यांनी कौतुक केले आणि पंतप्रधान मोदींच्या मन की बातमध्ये त्याचा उल्लेख करण्यात आला.

इंद्रपाल सिंह बत्रा

नायर सर आणि विद्यार्थी नेचर वॉकला गेले होते.

आपण चालायला सुरुवात केल्यापासून एकही खास पक्षी पाहिला नाही.

बघा, काही चिमण्या!

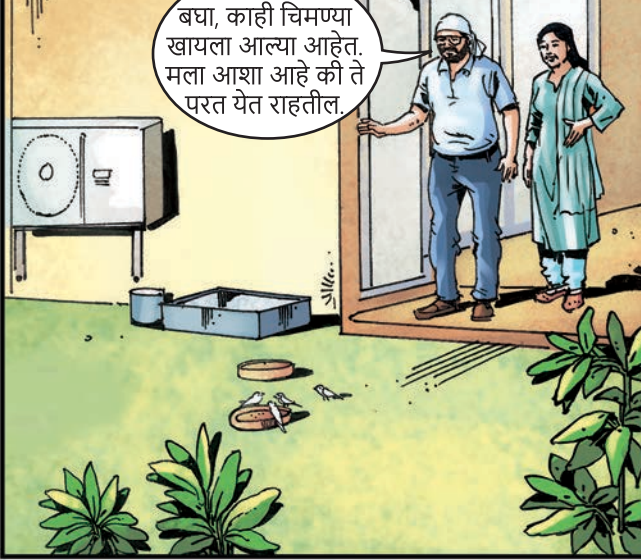
मात्र, हा काही अनोखा पक्षी नाही.

इंद्रपाल सिंग हे वाराणसीत राहणारे फूड एंटरप्रेन्योर होते. एक दिवस -

इंद्रपाल यांनी चिमण्यांसाठी धान्य आणि दाणे देण्यास सुरुवात केली. लवकर-

बघा, काही चिमण्या खायला आल्या आहेत. मला आशा आहे की ते परत येत राहतील.

काही आठवड्यांनंतर इंद्रपालला एक कल्पना सुचली -

मी या भांड्यात एक छिद्र बनवून त्यात भुसा भरला आहे. मी ते आमच्या घराच्या बाहेरील बाजूस लावणार आहे आणि आशा आहे की चिमण्या घरट्यासाठी त्याचा वापर करतील.

लवकर-

बघा, तुमची आयडिया काम करतेय.

मी खूप खुश आहे! चिमण्यांसाठी मी असे अजून मागवणार आहे आणि आणखी अनेक घरटे बनवणार आहे.

इंद्रपाल यांनी मातीची अनेक भांडी घरटी बनवून घराच्या आत आणि बाहेर ठेवली.

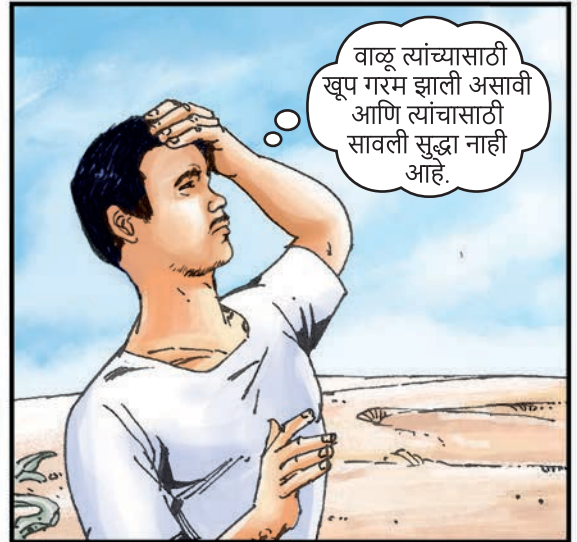
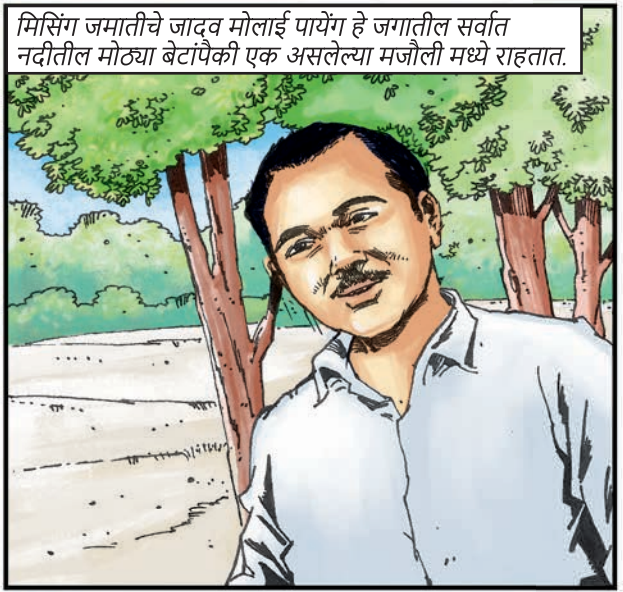
आपल्या घराला हा वेगळाच आता एक वेगळाच लूक आला आहे!

घर चिमण्यांनी भरल्यावर तसे होते आणि आपला आजूबाजूचा परिसरही तसाच असेल.

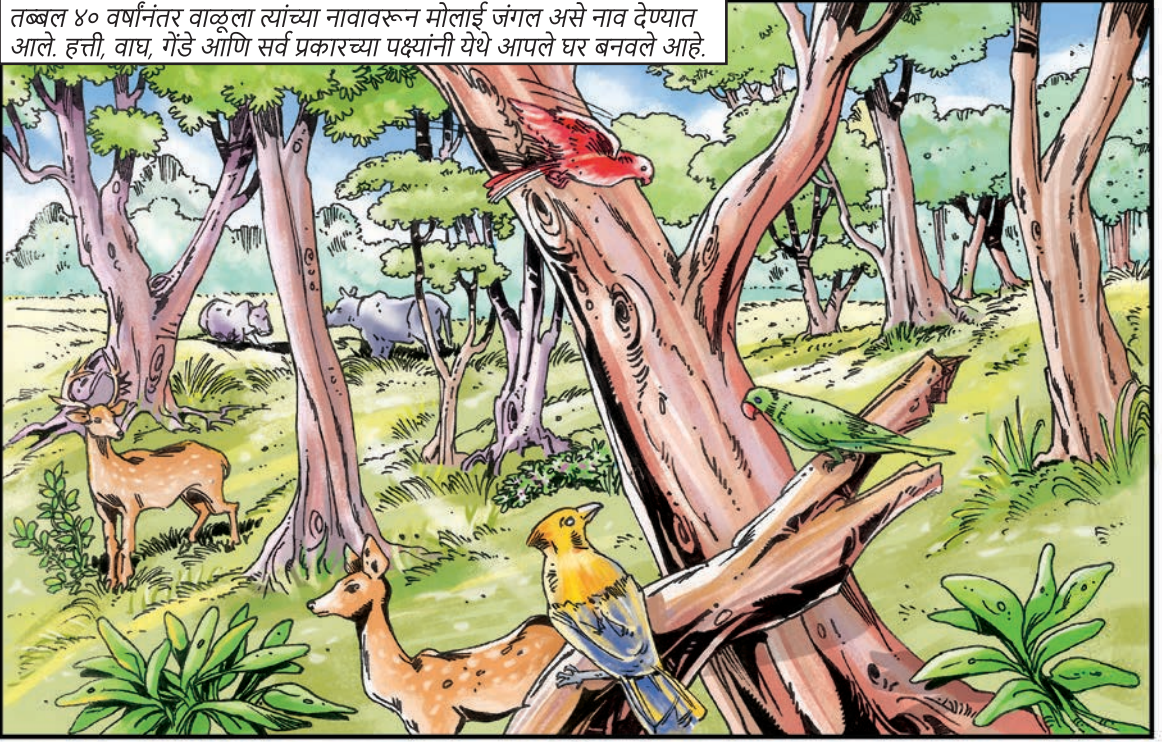
जादव पायेंग

शाळेच्या बागेत -

तब्बल ४० वर्षांनंतर वाळूला त्यांच्या नावावरून मोलाई जंगल असे नाव देण्यात आले. हत्ती, वाघ, गेंडे आणि सर्व प्रकारच्या पक्ष्यांनी येथे आपले घर बनवले आहे.

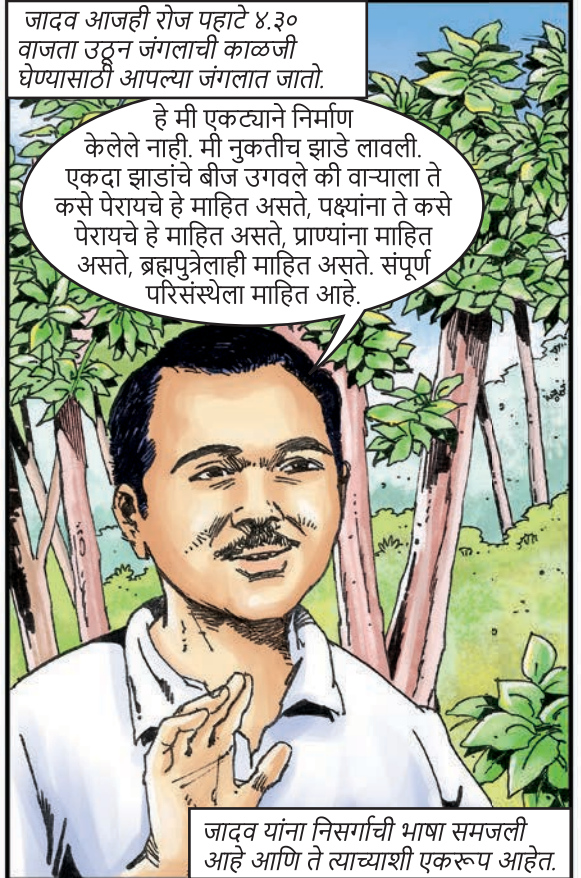

जादव यांच्या जीवनावर पुस्तके-चित्रपट आणि माहितीपट आहेत. 'द फॉरेस्ट मॅन ऑफ इंडिया' म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या जाधव यांना २०१५ मध्ये पद्मश्री पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले होते.

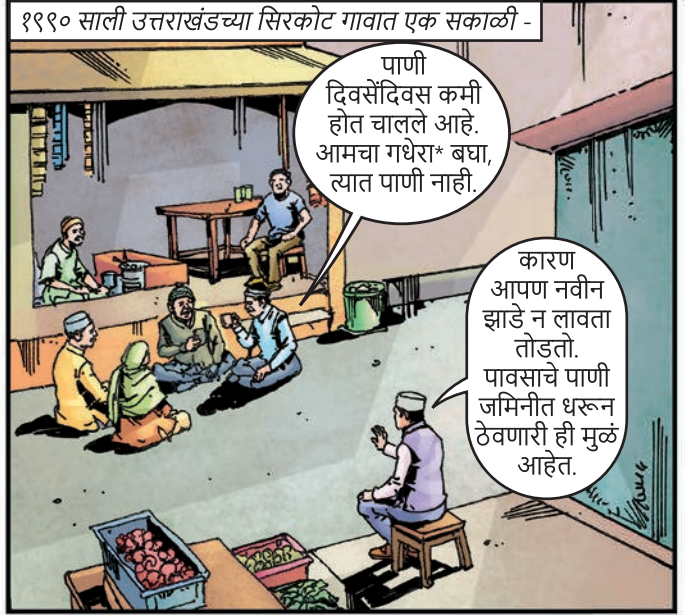
जादव आजही रोज पहाटे ४.३० वाजता उठून जंगलाची काळजी घेण्यासाठी आपल्या जंगलात जातो.

हे मी एकट्याने निर्माण केलेले नाही. मी नुकतीच झाडे लावली. एकदा झाडांचे बीज उगवले की वाऱ्याला ते कसे पेरायचे हे माहित असते, पक्ष्यांना ते कसे पेरायचे हे माहित असते, प्राण्यांना माहित असते, ब्रह्मपुत्रेलाही माहित असते. संपूर्ण परिसंस्थेला माहित आहे.

जादव यांना निसर्गाची भाषा समजली आहे आणि ते त्याच्याशी एकरूप आहेत.

जगदीशचंद्र कुनियाल

*डोंगरातून येणाऱ्या पावसाच्या पाण्याचा प्रवाह

^१९७० च्या दशकातील एक पर्यावरणीय चळवळ जेव्हा लोकांनी झाडे तोडण्यापासून रोखण्यासाठी त्यांना मिठी मारली

आठवडाभरानंतर -

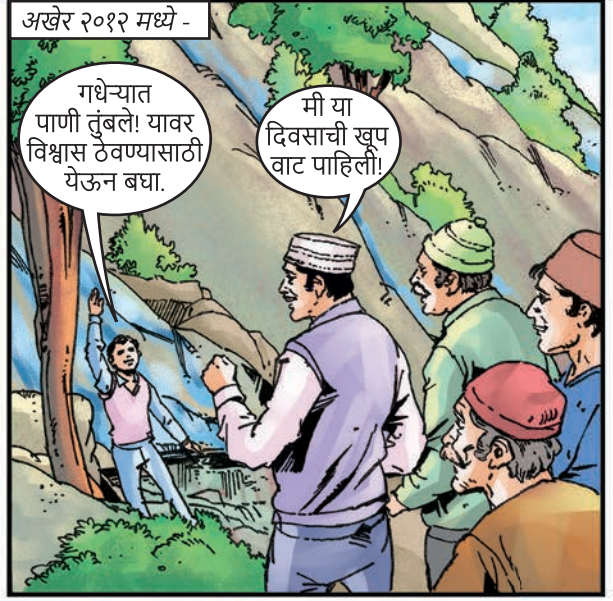

लवकर-

सन २००० मध्ये -

राफी रामनाथ

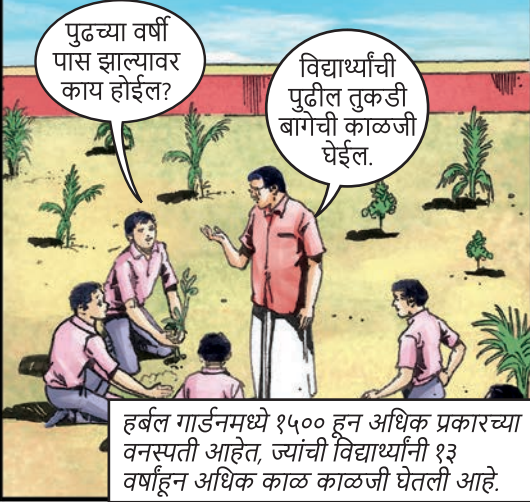
नायर सर व विद्यार्थी
वृक्षारोपण मोहिमेत
सहभागी झाले होते.

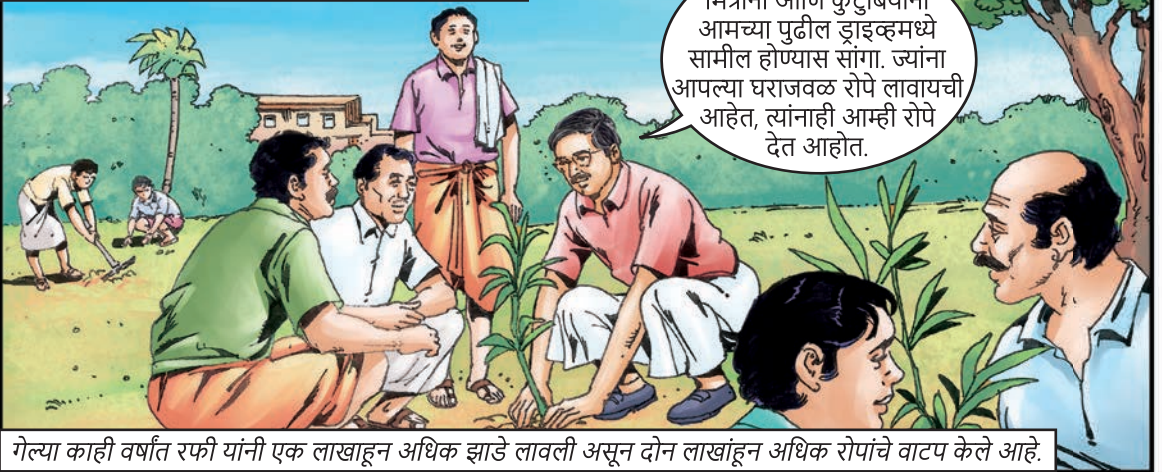
काही आठवड्यांनंतर -

वर्षानुवर्षे रफी आणि त्यांच्या विद्यार्थ्यांनी विविध प्रकारच्या औषधी वनस्पतींची लागवड केली.

रफी यांनी लवकरच एका स्वयंसेवी संस्थेच्या सहकार्याने जिल्हाभर वृक्षारोपण मोहीम राबविण्यास सुरुवात केली.

रफी यांनी शाळा, कार्यालये आणि प्रार्थनास्थळांभोवती अनेक औषधी वनस्पती, फळे आणि फुलपाखरू बागा उभारल्या. २०२१ मध्ये -

मॅडम, मी मियावाकी वनीकरणाच्या तंत्राबद्दल वाचले आहे जे हवामान बदलाशी लढण्यासाठी फायदेशीर आहे. मी प्रयत्न करू शकतो का?

रफी, माझा तुझ्यावर पूर्ण विश्वास आहे. कॅम्पसमधील पाच सेंट* जमिनीवर करून पहा.

आपण एकमेकांच्या जवळ झाडे लावूया. मियावाकी तंत्र शहरी भागासाठी उत्तम आहे, कारण आपण नापीक जमिनीवरदेखील घनदाट जंगल तयार करू शकता.

पुढील दोन वर्षांत ही रोपे शाळेच्या आवाराच्या मधोमध असलेल्या फळआणि हर्बल झाडांच्या छोट्या जंगलात रुजली.

याला आपण विद्यावनम्^१ म्हणू.

आज विद्यावनममध्ये ११५ जातींची ४५० हून अधिक झाडे आहेत.

गेल्या दशकभरापासून रफी यांचे प्रयत्न आपल्या राज्याचे हरित क्षेत्र वाढविण्याच्या दिशेने आहेत.

भविष्यात अशी आणखी जंगले निर्माण होतील, अशी आशा आहे.

२०१५ मध्ये केरळ राज्य जैवविविधता मंडळाचा सर्वोत्कृष्ट संरक्षणवादी पुरस्कार त्यांना मिळाला.

रिपू दमण बेवली

रिपू दमण बेवली आपली आई रणबीर कौर आणि त्याची धाकटी बहीण जॅस्मिनसोबत दिल्लीत वाढली.

पुढील काही वर्षांत रिपू राज्यस्तरावर क्रिकेट खेळणार आहे.

मात्र, दिल्लीतील प्रदूषणामुळे रिपू वारंवार आजारी पडत असे.

सतत पाठपुरावा केल्यावर असे दिसून आले की रिपूला सायनुसायटिस* आणि धुराची करण्याची तीव्र ऍलर्जी होती.

रिपू निराश झाला नाही.

तो जितका मोठा होत गेला, तितकाच रिपू पर्यावरणाविषयी जागरूक आणि फिटनेसबाबत जागरूक होत गेला.

फिटनेसच्या आवडीमुळे तो मॅरेथॉनपटू बनला. एक दिवस -

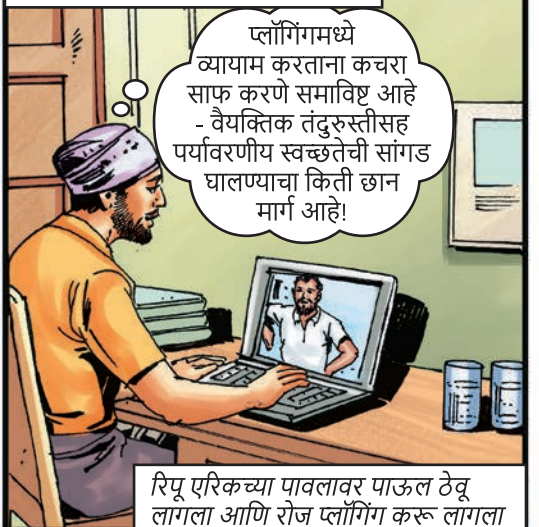

स्कुटरस्वार हसत हसत तिथून निघून गेले.

सर्वत्र कचरा टाकणे सामान्य असल्याचे रिपूच्या लक्षात आले.

याच दरम्यान रिपूला स्वीडनच्या एरिक अहलस्ट्रॉम^ आणि त्याच्या मेंदूची उपज 'प्लॉगिंग'^** बदल माहिती मिळाली.

रिपू एरिकच्या पावलावर पाऊल ठेवू लागला आणि रोज प्लॉगिंग करू लागला

*सायनुसच्या अस्तर असलेल्या ऊतींची जळजळ
^प्लॉगिंग चळवळीचे संस्थापक

**प्लॉगिंगमध्ये 'लोका अप', म्हणजे स्वीडिश भाषेत 'पिक अप' आणि 'जॉगिंग' यांची सांगड घातली जाते

झाडू मारणे, झाडे मारणे यांसारख्या घरगुती कामांच्या माध्यमातून त्यांनी मुलांना घरीच काम करण्यास प्रोत्साहित केले.

ऑगस्ट २०२३ मध्ये त्यांनी प्लास्टिक उपवास** यात्रा^^ या प्लास्टिक प्रदूषणाविरोधातील मोहिमेची घोषणा केली.

रिपूला पुष्कळ मैलाचा पल्ला गाठायचा असला तरी तो आपल्या सहभारतीयांना एक साधा संदेश देतो -

आज रिपूला 'प्लॉगमॅन ऑफ इंडिया' असेही संबोधले जाते आणि देशाचे प्लॉगिंग अॅम्बेसेडर म्हणून ओळखले जाते.

*कचरा टाकणारे लोक
^साफसफाई करणारे लोक

नागनदी

एकेकाळी पाण्याने भरलेली तामिळनाडूतील वेल्लोरमधून वाहणारी नागनदी नदी २० वर्षांपासून कोरडी पडली होती. सलामनाथममधील एक सकाळ* -

एक दिवस -

*तामिळनाडूच्या वेल्लोर जिल्ह्यातील एक गाव

^पारंपारिक पुनर्भरण विहिरी

एकही गावकरी पुढे न आल्याने फाऊंडेशनने पहिल्या पाच पुनर्भरण विहिरी खोदण्यासाठी चेन्नईहून स्वयंसेवक आणले. त्यानंतर दोन महिन्यांनी जिल्हाधिकाऱ्यांनी या भागाला भेट दिली.

गेल्या दहा वर्षांतील ही सर्वाधिक पाणीपातळी आहे. गावकऱ्यांना रोजगार देऊन त्यांना प्रशिक्षण दिल्यास हे काम इतर गावांमध्येही पोहोचवता येईल.

हे अतिशय आश्वासक आहे. आम्ही तुम्हाला पूर्ण सरकारी मदत देतो.

लवकर-

अक्का*, आम्ही नदी वाचवायला तयार आहोत.

मस्त! कुटुंबातील एका सदस्याला १०० दिवसांच्या कामाची हमी देतो. तसेच रिचार्जवेल बांधण्याबाबत १५ दिवसांचे प्रशिक्षण देण्यात येणार आहे.

लवकरच या महिला विहिरीवर सिमेंटचे कठडे बांधायला शिकल्या आणि त्यांना अतिरिक्त उत्पन्नही मिळालं.

पुरुष चांगले काम करू शकतात. ते आमच्यावर सोडा.

असं आहे का? इतकी वर्षे कुठे होतास तू? हा परिसर वाळवंट होण्याची वाट पाहत आहात का?

२० महिलांनी पुनर्भरण विहिरी खोदण्यास सुरुवात केली आणि त्यात पावसाचे पाणी वाहू लागले.

हा शब्द पसरला आणि २०१६ पर्यंत १२०० लोकांनी या भागात ३५४ पुनर्भरण विहिरी बांधल्या.

पुढील तीन वर्षांत २० हजारांहून अधिक महिलांनी एकत्र येऊन वेल्लोर जिल्ह्यात ३,७०० पुनर्भरण विहिरी आणि बोल्टर चेक डॅम बांधले.

पावसाळ्यात नदी चांगलं वाहते.

हो! काठावर अधिक हिरवळ आहे. आम्ही आमची नदी आणि आमची गावे पुनर्संचयित करत आहोत.

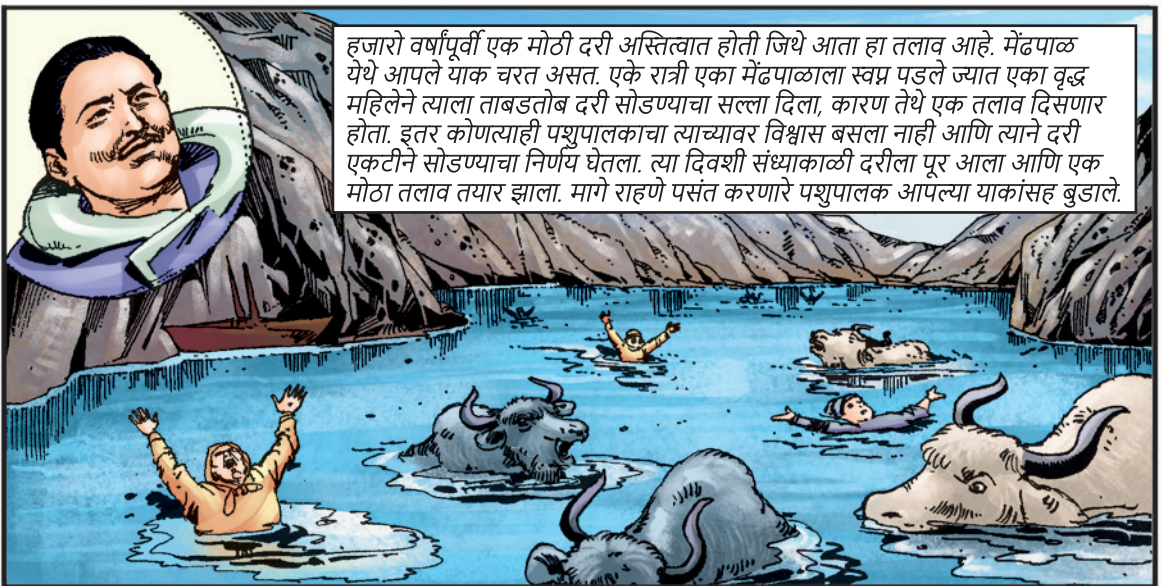
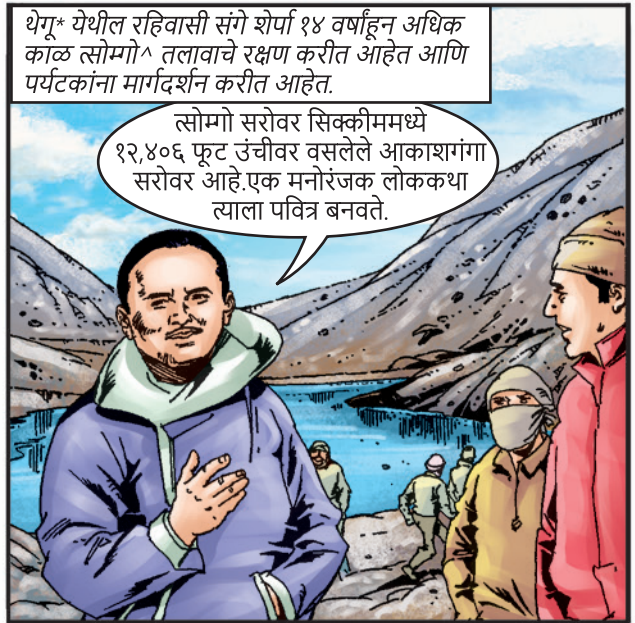
या प्रकल्पामुळे नागनदीकाठच्या चार हजारांहून अधिक गावांना पाणी मिळाले. २०१९ पर्यंत -

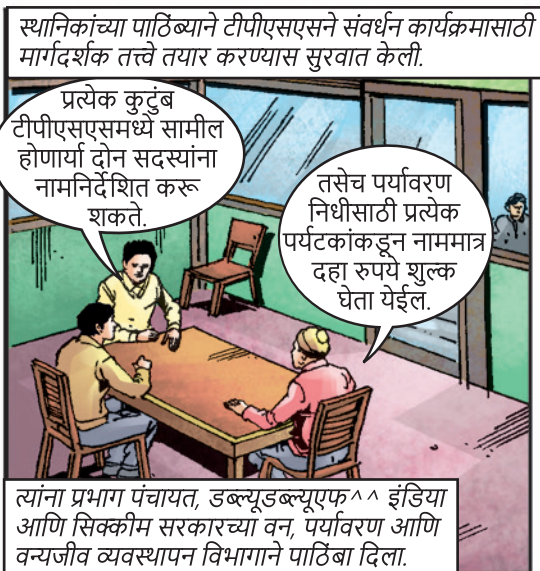
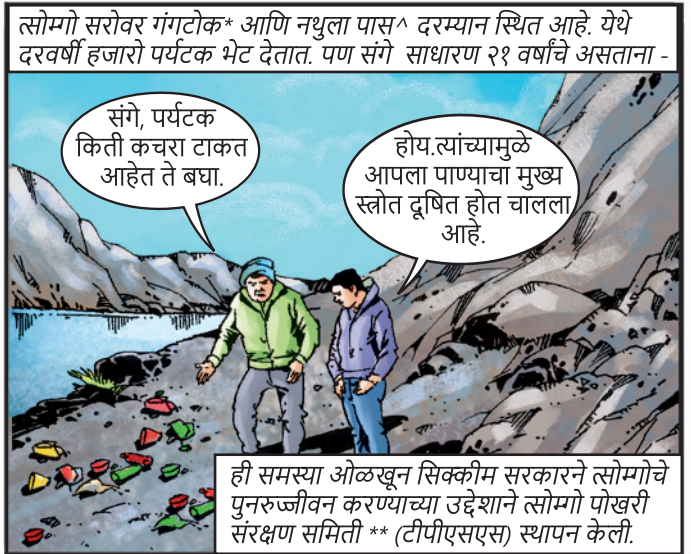

पूर्वी पावसाळ्यात एकच पीक घेता येत असे. आता कोरडवाहू हंगामातही आमच्याकडे पिके आहेत.

नदीने खऱ्या अर्थाने आपले जीवन बदलून टाकले आहे.

संगे शेरपा

त्यांना प्रभाग पंचायत, डब्ल्यूडब्ल्यूएफ^^ इंडिया आणि सिक्कीम सरकारच्या वन, पर्यावरण आणि वन्यजीव व्यवस्थापन विभागाने पाठिंबा दिला.

सांगे यांना २००८ मध्ये टीपीएसएसचे कार्यालय सचिव करण्यात आले.

*सिक्कीमची राजधानी
^सिक्कीम आणि तिबेट दरम्यान एक पर्वतदर

**त्सोमो तलाव संवर्धन समिती
^^वर्ल्ड वाइड फंड फॉर नेचर

तो सरकार आणि स्थानिकांमधील दुवा बनला आणि टीपीएसएससाठी बदल व्यवस्थापन कार्यक्रम चालविण्यास सुरवात केली.

फास्ट फूडची दुकाने हे प्रदूषणाचे मुख्य स्त्रोत आहेत. ते पाणथळ जागेजवळ आहेत. आपण त्यांना दूर हलवू शकतो.

प्लास्टिकच्या पिशव्यांऐवजी आपण पर्यटकांना कापडी पिशव्याही देऊ शकतो.

हे संकुल सोमोच्या १०० मीटर खाली असलेल्या ठिकाणी स्थलांतरित करण्यात आले, ज्यामुळे तलावातील सांडपाण्याची विल्हेवाट थांबली.

टीपीएसएसच्या माध्यमातून सांगे आणि त्यांच्या मित्रांनी इतरही अनेक महत्वाचे बदल केले.

कप नूडलबॉक्स हे इथले सर्वाधिक कचरा करणारे उत्पादन आहे. त्यांची विक्री आपण ताबडतोब थांबवूया.

तसेच तलावाभोवती अनेक कचराकुंड्यांची गरज आहे.

तलावाच्या सभोवतालचा परिसर दिवसातून दोनदा स्वच्छ करून कचरा विलगीकरणासाठी नेला जाऊ लागला.

पुनर्वापर योग्य कचरा गोळा करून भंगार विक्रेत्यांकडे सुपूर्द करून त्याचा पुनर्वापर करण्यात आला.

त्सोमगोचे रक्षण करण्याच्या टीपीएसएसच्या प्रयत्नांना सिक्कीम सरकारकडून अनेक पुरस्कार मिळाले आहेत.

एका कारणासाठी समाज एकत्र येण्याचे किती अप्रतिम उदाहरण!

हा टप्पा गाठण्यासाठी सांगे यांच्या योगदानाचे पंतप्रधानांनी कौतुक केले आहे.

सांगे शेर्पा जी यांच्या प्रयत्नांमुळे सिक्कीममधील सांस्कृतिक प्रतीक असलेल्या त्सोमोचा कायापालट झाला आहे!

आज दरवर्षी चार लाखांहून अधिक पर्यटक येत असले तरी सिक्कीम हे भारतातील सर्वात स्वच्छ राज्यांपैकी एक आहे

सांगे हे पर्यटकांना आणि स्थानिकांना पर्यावरण संवर्धनाचे महत्त्व पटवून देत आहेत.

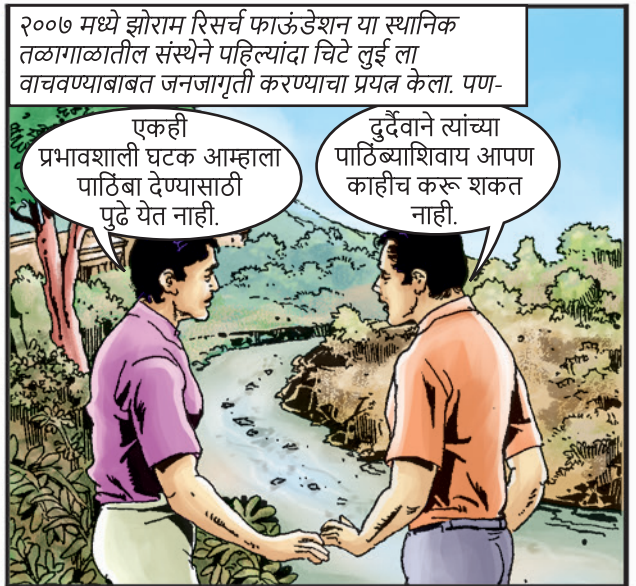
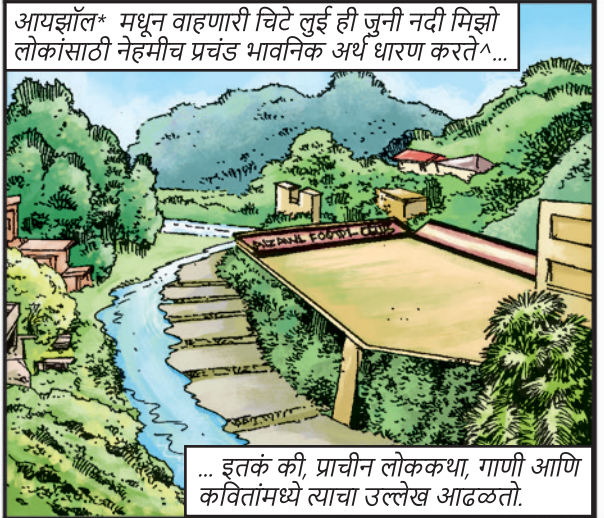
चिटे लुई बचाव अभियान

सायन्स क्लास
दरम्यान -

महोदय, प्लास्टिकचे
विघटन होण्यास ५०० वर्षांचा
कालावधी लागत असेल, तर
प्लास्टिक कचऱ्यापासून सुटका
कशी होणार?

एक दिवस जग
प्लास्टिक कचऱ्याने
व्यापले जाईल!

ते शक्य आहे,
पण आपण
बेजबाबदार असलो
तरच.

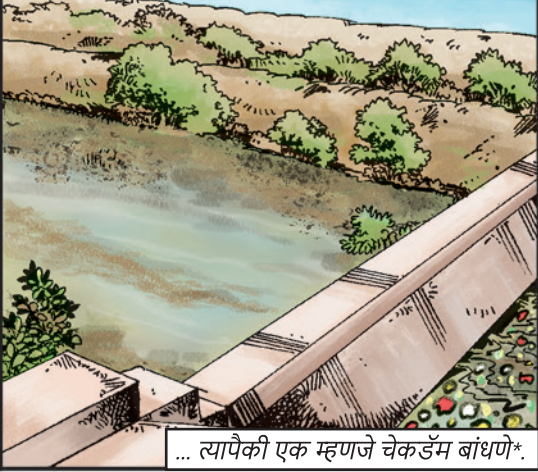
*मिझोरामची राजधानी

दहा वर्षांनंतर तत्कालीन उपायुक्त पु. कन्नन गोपीनाथन यांनी ही मोहीम पुन्हा सुरू करण्याचा निर्णय घेतला आणि सर्वेक्षणाला सुरुवात केली.

या सर्वेक्षणातून कचरा कुठे टाकला जातो, याची माहिती मिळेल आणि नदी कोणत्या भागातून जाते, याची माहिती मिळेल.

या निष्कर्षांच्या आधारे सरकारने सेव्ह चिटे लुई ॲक्शन प्लॅन (एससीएलएपी) च्या माध्यमातून स्थानिकांना शिक्षित आणि संघटित करण्यासाठी सेव्ह चिटे लुई समन्वय समिती (एससीएलसीसी) स्थापन केली.

त्यानंतर समितीने नदी आणि तिच्या उपनद्यांमध्ये कचरा जाऊ नये यासाठी उपाययोजना करण्याचा निर्णय घेतला...

... त्यापैकी एक म्हणजे चेकडॅम बांधणे*.

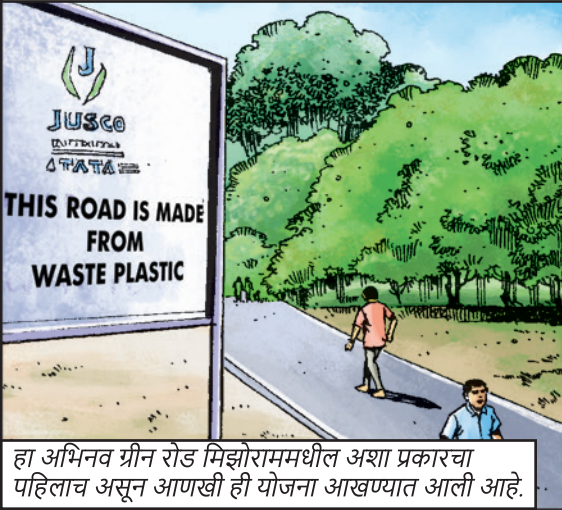
शाळा, महाविद्यालये, एनएसएस^१ आणि स्थानिक चर्च यांना जलस्त्रोत स्वच्छ करण्यासाठी आणि स्वल्पबद्दल जागरूकता वाढविण्यासाठी मदत घेण्यात आली

मित्रांनो, तुम्ही प्लॅस्टिक-पॉलिथिन आणि रिकामी पाकिटे गोळा केल्यानंतर आम्ही त्यांना डम्पिंग ग्राऊंडवर घेऊन जाऊ.

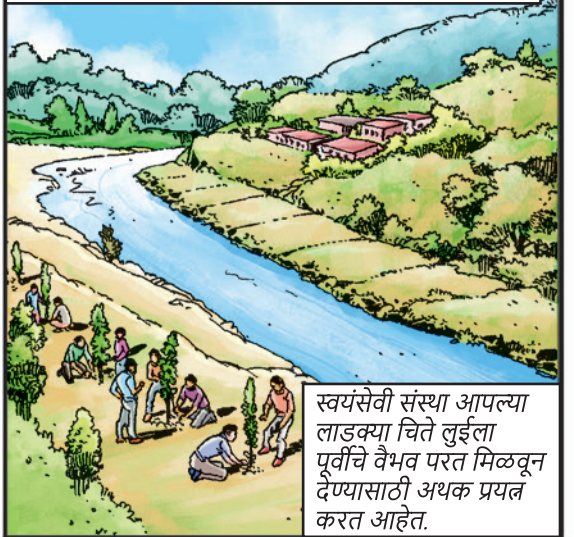
२०१८ मध्ये चिटे लुई (जल प्रदूषण प्रतिबंध आणि नियंत्रण) कायदा संमत करण्यात आला, ज्यात कचरा टाकणे हा अजामीनपात्र गुन्हा घोषित करण्यात आला.

नदीतून गोळा करण्यात आलेल्या प्लास्टिकचा वापर डांबरात मिसळून सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून रीक गावात रस्ते तयार करण्यासाठी करण्यात आला आहे.

हा अभिनव ग्रीन रोड मिझोराममधील अशा प्रकारचा पहिलाच असून आणखी ही योजना आखण्यात आली आहे.

परिसरातील पर्यावरणाचा समतोल राखण्यासाठी नदीकाठी मोठ्या प्रमाणात रोपांची लागवड करण्यात आली आहे.

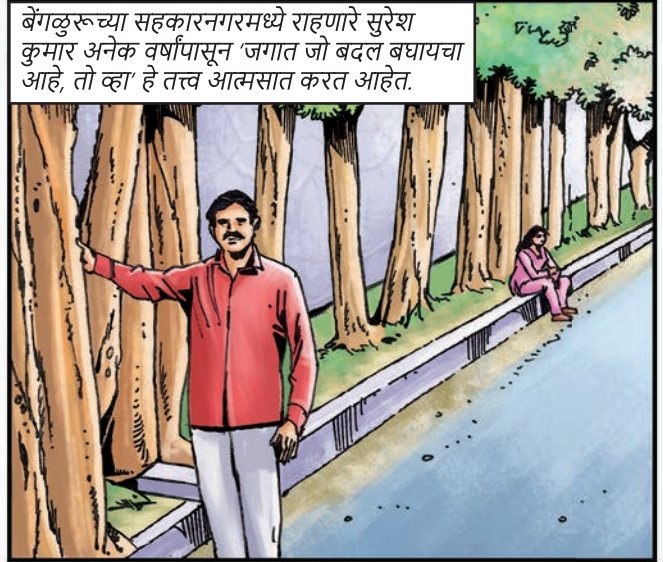

स्वयंसेवी संस्था आपल्या लाडक्या चिटे लुईला पूर्वीचे वैभव परत मिळवून देण्यासाठी अथक प्रयत्न करत आहेत.

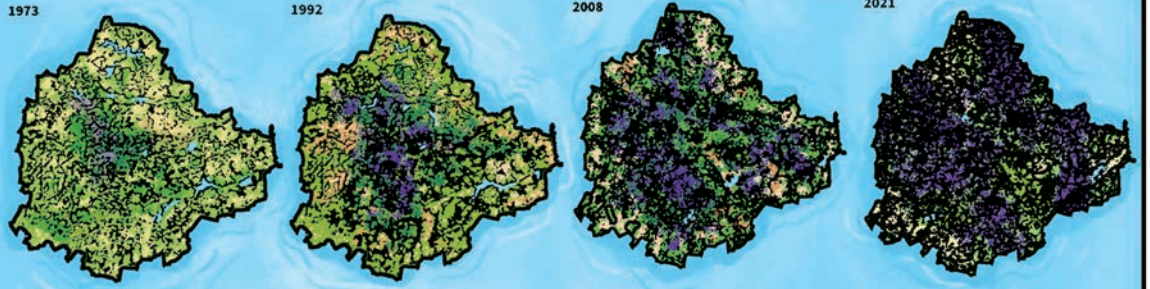
* जलस्त्रोतात गाळ शिरण्यापासून रोखण्यासाठी बांधलेली छोटी धरणे

^१राष्ट्रीय सेवा योजना

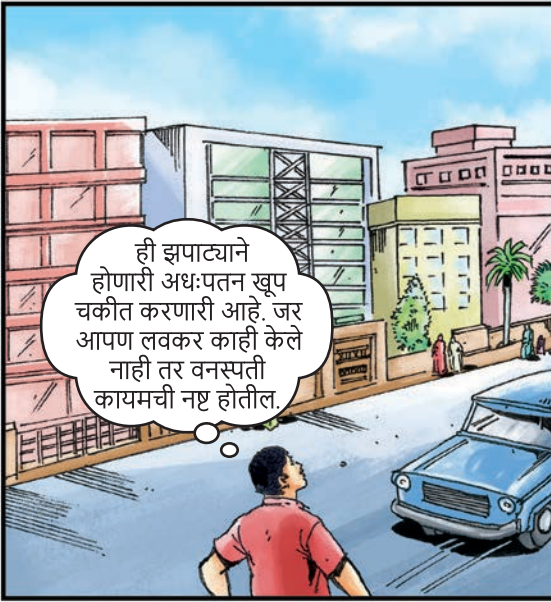
सुरेश कुमार

'गार्डन सिटी ऑफ इंडिया' म्हणून ओळखले जाणारे बेंगळुरू एकेकाळी वनस्पतींचे आच्छादन, विस्तीर्ण बगीचे आणि तलावांसाठी प्रसिद्ध होते.

दुर्दैवाने गेल्या ५० वर्षांत शहराने आक्रमक शहरीकरणामुळे ८८ टक्के हरितक्षेत्र आणि ७९ टक्के जलक्षेत्र गमावले आहे.

सुरेश यांनी मुख्य रस्त्यावर, रेल्वे रुळांलगत आणि सहकार नगरमधील उद्यानांमध्ये रोपे लावण्यास सुरुवात केली.

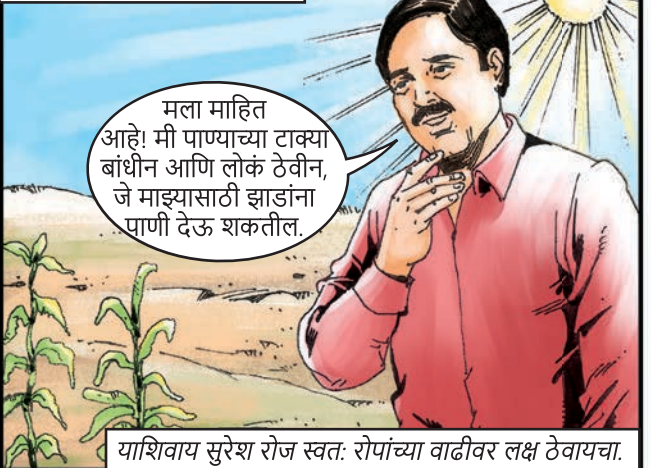

त्यांनी परिसरातील रहिवाशांना तसे करण्यास प्रोत्साहित केले.

राजकारण मला आवडत नाही सर. निसर्गाने आपल्याला खूप काही दिले आहे आणि म्हणूनच पर्यावरणाचे रक्षण आणि संवर्धन करणे हे माझे कर्तव्य आहे.

उन्हाळ्यात रोपांना पाणी देणे हे अवघड काम होते. पण-

याशिवाय सुरेश रोज स्वतः रोपांच्या वाढीवर लक्ष ठेवायचा.

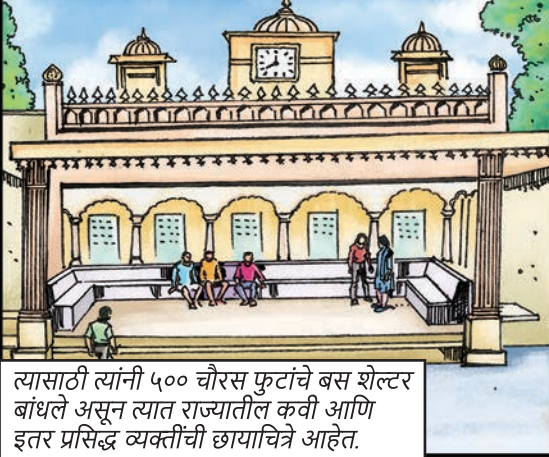
सुरेश यांच्या प्रयत्नांमुळे आज या परिसरात महोगनी, कडुनिंब, झाडे चमेली, जाकरंडा अशा अनेक झाडांचा खजिना आहे.

हवा ही स्वच्छ आणि ताजी आहे, ज्यामुळे हा परिसर शहरातील सर्वाधिक मागणी असलेल्या रहिवासी ठिकाणांपैकी एक आहे

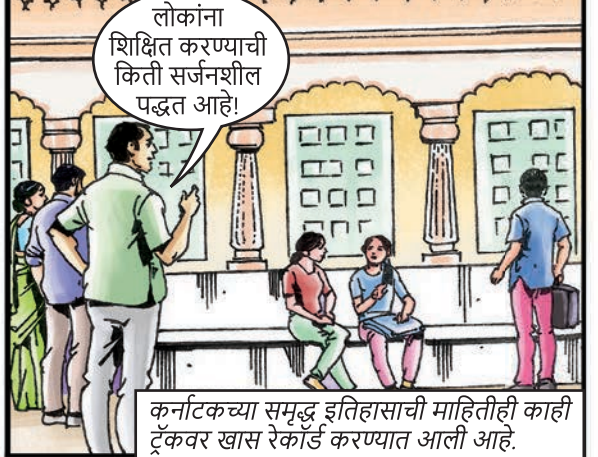

सुरेश यांनी कर्नाटकची भाषा, इतिहास आणि संस्कृती जोपासण्याचे काम केले आहे.

त्यासाठी त्यांनी ५०० चौरस फुटांचे बस शेल्टर बांधले असून त्यात राज्यातील कवी आणि इतर प्रसिद्ध व्यक्तींची छायाचित्रे आहेत.

बसस्थानकावर भक्ती आणि लोकांपासून चित्रपट आणि शास्त्रीय अशा सर्व प्रकारची कन्नड गीते ही वाजवली जातात.

कर्नाटकच्या समृद्ध इतिहासाची माहितीही काही ट्रॅकवर खास रेकॉर्ड करण्यात आली आहे.

एवढी स्तुती करूनही सुरेश हा साधा तत्वज्ञान असलेला साधा माणूस आहे.

तुलसी राम यादव

आजची कहाणी नेतृत्वाच्या शक्तीची आहे. तुलसी राम यादव या ग्रामप्रमुखाबद्दल, ज्यांच्या मार्गदर्शनाखाली गावाला पाण्याचा प्रश्न सोडवता आला.

उत्तर प्रदेशातील बांदा येथील लुखारा गावाला काही वर्षांपूर्वीपर्यंत भीषण पाणीटंचाईला सामोरे जावे लागत होते.

पिकांना पाणी नाही. आमचे तलाव कोरडे पडत आहेत

दूरवरच्या विहिरीतून पाणी मिळणे अवघड आहे. आपले नवे ग्रामप्रधान* मदत करतील अशी आशा करूया

नवीन ग्रामप्रधान तुलसी राम यादव यांनी तातडीने या समस्येवर तोडगा काढल्याने ग्रामस्थांचे नशीब लाभले.

काळजी करू नका, मी पाण्याचा प्रश्न सोडवण्यासाठी आलो आहे. आम्ही एकत्र हे करू.

पाण्याचा प्रश्न सोडवू, असे तू काल सांगितले होतेस. पण कसं?

यावर उपाय सोपा आहे. शेतातील पाणी शेतातच राहते आणि गावातील पाणी गावातच राहते.

तुलसी राम जी, तुम्हाला काय म्हणायचे आहे?

शेती साठी आणि गावाच्या वापरासाठी जलस्त्रोत वेगळे ठेवणे, त्यात ते वाया जाऊ न देणे हा विषय आहे.

तुलसी राम यांच्या कल्पनेबद्दल गावकऱ्यांना कुतूहल होते, पण पुढे कसे जायचे, याची खात्री नव्हती.

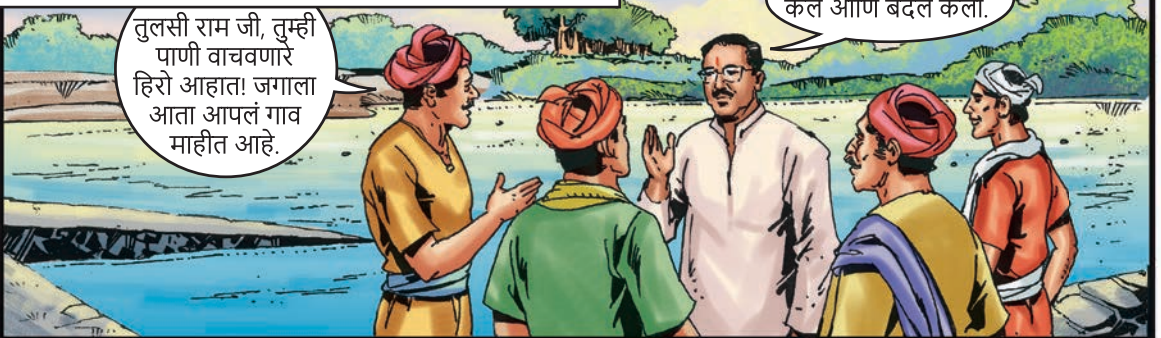
तुळशीराम यांनी शेतकऱ्यांना शेतीसाठी पावसाचे पाणी साठवून सुरुवात करण्याचा सल्ला दिला.

जसजशी वर्षे गेली तसतशी -

पंतप्रधान मोदींनी आपल्या रेडिओ कार्यक्रम मन की बातमध्ये तुलसी राम यादव यांच्या जलसंधारणाच्या प्रयत्नांचे कौतुक केल्यानंतर -

मन की बात

खंड ८

जगात माणसाच्या गरजेसाठी पुरेसे आहे, पण माणसाच्या लोभासाठी पुरेसे नाही. राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांनी सांगितलेले हे शब्द या धावपळीच्या जगात अनेकदा विसरले जातात. व्यवसाय आणि उद्योग धंदे भरभराटीला येत असल्याने टन कचरा निर्माण होतो आणि या प्रक्रियेत पर्यावरणाचे कधीही भरून न निघणारे नुकसान होते. मात्र, हे टाळण्यासाठी काही जबाबदार नागरिक उभे राहून पदभार स्वीकारतात.

‘मन की बात’चा आठवा खंड देशभरातील अशा लोकांविषयी आहे ज्यांनी आपल्या आजूबाजूच्या परिसरात एखादी समस्या पाहिली आणि ती सोडवण्यासाठी स्वतः मेहनत घेतली.

चिमण्या धोक्यात येऊ नयेत म्हणून त्यांच्यासाठी घरे बांधणारे इंद्रपाल सिंग बत्रा यांच्यापासून ते नागनदी नदीचे पुनरुज्जीवन करणाऱ्या तामिळनाडूतील महिलांपर्यंत या अकरा कथा पर्यावरण रक्षण करणाऱ्या वीरांच्या आहेत. या प्रत्येकाने योग्य दिशेने एक पाऊल टाकले आणि शेकडो लोकांना त्यांच्या कार्यात सामील होण्यासाठी प्रेरित केले.

₹99

www.amarchitrakatha.com

ISBN 978-93-6127-626-2

9 789361 276262

